

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINTA LASTEN HYVINVOINNIN TUKENA

Kehittämissuunnitelma Jyväskylään

TEKIJÄ/T

Päivi Virtakallio
Tella Vuolle-Oranen
TYKO20SY

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Hyvinvointikoordinaattorin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Päivi Virtakallio ja Tella Vuolle-Oranen	
Työn nimi Aamu- ja iltapäivätoiminta lasten hyvinvoinnin tukena, kehittämissuunnitelma Jyväskylään	
Päiväys 1.2.2023	Sivumäärä/Liitteet 22
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Jyväskylän kaupunki	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain mukaista perusopetuksen oppilaille suunnattua ohjattua toimintaa, jonka kokonaisuudesta kunta vastaa. Jyväskylässä toimintaa kutsutaan Jälkkäriksi. Aamu- ja iltapäivätoiminta tukee lapsen hyvinvointia, tunne-elämää ja sosiaalista kehitystä. Toiminnassa keskeistä on jokaisen lapsen osallisuuden tunne, kuuluminen ryhmään ja sitä kautta kaverisuhteiden tukeminen. (Opetushallitus 2011, 9.) Kehittämistyössä määriteltiin keskeiset käsitteet ja niitä peilattiin tutkittuun tietoon sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa määrittäviin asiakirjoihin.</p> <p>Minkkisen (2015, 25) mukaan lapsen hyvinvointi muodostuu yksilön fyysisten, psyykkisten, sosiaalisten ja materiaalien tarpeiden huomioimisesta, jota voidaan mitata sekä objektiivisesti että subjektiivisesti. Kehittämistyön aiheena oli Hyvinvoivat jälkkäriäiset ja toimenpiteet hyvinvoinnin tukemiseksi. Lisäksi määriteltiin, mitä mittareita käytetään todentamaan kehittämistyön tulosten tarkastelua. Tämä kokonaisuus on ajankohtainen ja linjassa sekä Jyväskylän kaupunkistrategian että eri palvelualueiden kehittämiskohteiden kanssa. Kehittämistyön tilaajana oli Jyväskylän kaupunki ja kehittäminen on toteutettu tutkimuksellisen kehittämistoiminnan menetelmällä.</p> <p>Kehittämistyössämme laadimme Jyväskylän kaupungin aamu- ja iltapäivätoimintaan kehittämissuunnitelman, joka kokonaisuutena käsittää palvelulupauksen, ohjaajien oppaan, perhdytyskansion ja kunnan toimintasuunnitelman päivityksen sekä vastuuohjaajien hyvinvointiaamut. Kehittämissuunnitelma tuo Jyväskylän aamu- ja iltapäivätoimintaan selkeän taustatuen laadukkaaseen toiminnan toteuttamiseen lasten hyvinvoinnin näkökulmasta. Työmenetelmänä kehittämissuunnitelman laatimisessa käytettiin tutkimuksellista kehittämistyötä. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tutkimus palvelee kehittämistä, ja lähtökohtana tutkivalle työotteelle on osallistava tutkimus (Toikko & Rantanen 2009, 157).</p> <p>Tutkimuskysymyksenä tässä kehittämissuunnitelman kokonaisuudessa oli ”Miten aamu- ja iltapäivätoiminnalla voidaan tukea lapsen hyvinvointia?”. Tiedonkeruumenetelmänä oli laaja asiakaskysely toiminnassa oleville jälkkäriäisille ja heidän huoltajilleen. Kysely toteutettiin sähköisellä Zef-arviointityökalulla ja ajankohta oli maaliskuussa 2021. Kehittämistyön raportoinnin osana oli blogi, joka luotiin tätä tarkoitusta varten. Peda.net -sivustolla https://peda.net/jyvaskyla/aji julkaistiin Hyvinvoiva jälkkäriäinen-blogi, jossa seurataan Jälkkäriin elämää eri näkökulmista (Virtakallio & Vuolle-Oranen 2021–2022). Blogia on ollut mahdollista kommentoida verkossa.</p> <p>Johtopäätöksenä todettiin, että aamu- ja iltapäivätoiminnan laatu vaihteli Jyväskylässä eri toimipisteiden välillä. Kehittämissuunnitelmassa keskeiseksi laatutekijäksi nousi palvelulupausprosessi, jonka avulla määriteltiin yhteiset palvelulupaukset. Prosessin kaikissa vaiheissa oli mukana sekä kaikki palveluntuottajat että ohjaajat, joka osaltaan sitouttaa yhteisiin palvelulupauksiin ja lisää tasalaatuisuutta.</p>	
Avainsanat aamu- ja iltapäivätoiminta, lasten hyvinvointi, tutkimuksellinen kehittäminen	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Master's Degree Programme of Health and Welfare Coordinator	
Authors Päivi Virtakallio ja Tella Vuolle-Oranen	
Title of Thesis Morning and afternoon activities to support children's well-being, a development plan for the city of Jyväskylä	
Date 1.2.2023	Pages/Appendices 22
Client Organisation /Partners City of Jyväskylä	
<p>Abstract</p> <p>Morning and afternoon activities refer to guided activities aimed at students in basic education in accordance with the Basic Education Act, for which the municipality is responsible as a whole. In Jyväskylä, this activity is called Jälkkäri. Morning and afternoon activities support the child's well-being, emotional life, and social development. Central to the operation is each child's sense of inclusion, belonging to a group and thereby supporting friendships. (Board of Education 2011, 9.) In the development work, the key concepts were defined, and they were reflected in the researched information and in the documents defining the morning and afternoon activities.</p> <p>According to Minkkinen (2015, 25), a child's well-being consists of taking into account the individual's physical, psychological, social and material needs, which can be measured both objectively and subjectively. The topic of the development work was Well-being of after-school children and measures to support well-being. In addition, it was defined which metrics are used to verify the review of the results of the development work. This whole is up-to-date and in line with both Jyväskylä's city strategy and the development targets of different service areas. The city of Jyväskylä commissioned the development work and the development work has been carried out using the method of research and development activities.</p> <p>In our development work, we prepared a development plan for the morning and afternoon activities of the city of Jyväskylä, which as a whole includes a service promise, an instructors' guide, an orientation folder and an update of the municipality's action plan, as well as well-being mornings for responsible instructors. The development plan brings clear background support to Jyväskylä's morning and afternoon activities for the implementation of high-quality activities from the perspective of children's well-being. Research development work was used as a work method in preparing the development plan. In research-based development activities, research serves development, and participatory research is the starting point for an investigative thesis (Toikko & Rantanen 2009, 157).</p> <p>The research question in this overall development work was "How can morning and afternoon activities support a child's well-being?". The data collection method was an extensive customer survey for the after-school children and their guardians. The survey was carried out using the Zef electronic evaluation tool and the time was in March 2021. Part of the reporting of the development work was a blog that was created for this purpose. A blog called "Hyvinvoiva jälkkäriäinen" was published on the Peda.net website https://peda.net/jyvaskyla/aji. It follows the life of Jälkkäri from different perspectives (Virtakallio & Vuolle-Oranen 2021–2022). It has been possible to comment on the blog online.</p> <p>As a conclusion, it was stated that the quality of morning and afternoon activities varied between different offices in Jyväskylä. In the development plan, the service promise process emerged as a key quality factor, which was used to define common service promises. All service providers and instructors were involved in all stages of the process, which contributes to commitment to common service promises and increases uniformity.</p>	
Keywords morning and afternoon activities, children's well-being, research-based development activities	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	LASTEN HYVINVOINNIN KOKONAISUUS.....	6
2.1	Lapsen oikeudet, tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus aamu- ja iltapäivätoiminnassa.....	6
2.2	Aamu- ja iltapäivätoiminnan vaikutukset lasten hyvinvointiin	7
2.3	Aamu- ja iltapäivätoiminnalla vähennetään lasten yksinäisyyttä	7
2.4	Kaverisuhteet ja harrastaminen osana aamu- ja iltapäivätoimintaa.....	8
3	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	10
3.1	Osallisuus osana tutkimuksellista kehittämistyötä	10
3.2	Kehittämissuunnitelman kokonaisuus	11
4	KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS.....	13
4.1	Vastuuohjaajien hyvinvointiaamut.....	13
4.2	Palvelulupaukset.....	14
4.3	Toimintasuunnitelman ja perehdytyskansion päivittäminen sekä ohjaajien opas.....	15
5	KEHITTÄMISTYÖHÖN LIITTYVÄT EETTISET JA LUOTETTAVUUSKYSYMYKSET	16
6	POHDINTA.....	17
	LÄHTEET	20

1 JOHDANTO

Kehittämistyön tavoitteena on tuottaa ajantasaista tietoa jälkkäriäisten hyvinvoinnista ja tiedon pohjalta laatia kehittämissuunnitelma Jyväskylän Jälkkäreihin. Taustalla ohjaavia asiakirjoja ovat hallitusohjelma, perusopetuslaki, opetussuunnitelma, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet sekä Jyväskylän kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma. Aamu- ja iltapäivätoiminnassa lasten hyvinvointi muodostuu turvallisuuden, osallisuuden ja ryhmään kuulumisen tunteesta. Toiminnan monipuoliset sisällöt vahvistavat osaltaan hyvinvoinnin kokemusta.

Opetushallitus nimesi aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämiseen valtakunnallisen verkoston, joka toimi aktiivisesti vuodesta 2004 alkaen. Verkostotoiminta antoi kunnille selkeän suunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen lakisääteisesti sekä sen vakiinnuttamiseen. Vuonna 2018 Opetushallitus asetti kehittämistyöryhmän selvittämään aamu- ja iltapäivätoiminnan tilaa ja kehittämistarpeita. Työryhmä laati raportin, jossa oli kehittämisehdotuksia aamu- ja iltapäivätoiminnan laadun vahvistamiseksi. Ehdotetut toimenpiteet eivät ole edenneet valtakunnallisesti. Tällä hetkellä aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistä on pääsääntöisesti kunnilla ja taustalla ohjaavina asiakirjoina ovat lainsäädännön ohella kaupunkistrategia ja hyvinvointisuunnitelma.

Aamu- ja iltapäivätoimintaa on järjestetty Jyväskylässä vuodesta 1998 lähtien. Jyväskylän kaupunki on tehnyt yhteistyötä palveluntuottajien kanssa toiminnan järjestämisessä ja kehittämisessä koko tämän ajan. Jyväskylässä aamu- ja iltapäivätoimintaa kutsutaan nimellä Jälkkäri, joka tarkoittaa erityisen hyvää koulunjälkeistä ”jälkiruokaa”, laadukasta toimintaa pienille koululaisille iltapäivisin ja siltaa koulusta kotiin. Jälkkäri-toimintaa on kehitetty monipuolisesti mm. osallisuuden ja liikkumisen näkökulmasta, mutta lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin sisällyttäminen Jälkkäriin toimintakulttuuriin läpileikkaavasti puuttuu vielä.

Kehittämistyön tavoitteena oli lisätä hyvinvointia ja tasalaatuisuutta Jälkkäri-toiminnassa sekä määrittellä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Lisäksi laadittiin mittarit kehittämistyön tulosten todentamista varten. Kokonaisuus on ajankohtainen ja linjassa sekä Jyväskylän kaupunkistrategian että eri palvelualueiden kehittämiskohteiden kanssa. Kehittämistyön tilaajana oli Jyväskylän kaupunki. Kehittämistyön raportoinnin osana on blogi, joka on luotu tätä tarkoitusta varten. Blogissa on osioita Jälkkäri-toimintaan ja lasten hyvinvointiin liittyen. Hyvinvoiva jälkkäriäinen blogikokonaisuuden aloittaa ”Digitalisaatio Jälkkäri-toiminnassa” -blogi <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/digitalisaatio-jalkkari-toiminnassa> (Virtakallio ja Vuolle-Oranen 6.4.2021).

2 LASTEN HYVINVOINNIN KOKONAISUUS

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain mukaista perusopetuksen oppilaille suunnattua ohjattua toimintaa, jonka kokonaisuudesta kunta vastaa. Edelleenkin kunnilla ei ole velvoitetta järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa, mutta kunnan järjestäessä toimintaa se on lakisääteistä. Jyväskylässä toimintaa tarjotaan 1.–2. luokan oppilaille, sekä erityisen tuen päätöksellä viidenteen luokkaan saakka. Kunta voi päättää, missä laajuudessa lakisääteistä toimintaa tarjotaan. Lasten hyvinvoinnin kokonaisuus -luvussa määrittelemme kehittämistyön keskeiset käsitteet ja peilaamme niitä tutkittuun tietoon sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa määrittäviin asiakirjoihin.

2.1 Lapsen oikeudet, tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus aamu- ja iltapäivätoiminnassa

YK:n yleissopimus lapsenoikeuksista ja artikla 31 käsittelevät lapsen oikeutta lepoon ja vapaa-aikaan sekä ikätasoiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan. Sopimusvaltioiden on lisäksi tunnustettava lapsen oikeudet osallistua kulttuuri- ja taide-elämään. Artikla 6 puolestaan korostaa lasten kehittymisen edellytysten luomista mahdollisimman täysimääräisesti. Osallisuuden oikeutta käsitellään artikkelissa 12, jossa todetaan, että lapsella on oikeus omien mielipiteiden ilmaisuun häntä koskevissa asioissa ja mielipiteitä tulee huomioida lapsen ikätasoon peilaten. Yhdenvertaisuuden teema nousee esille artikkelissa 2 eli ketään ei saa syrjiä. (Yhdistyneet kansakunnat 2017, 7–31.) Kaikki edellä mainitut lapsen oikeudet ovat osana aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteita.

Iivosen (2015, 365) mukaan leikki ja virkistystoiminta ovat lapsen terveydelle ja hyvinvoinnille välttämättömiä. Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet määrittelevät toiminnan lapsen vapaa-ajan toiminnaksi ja vapaa-aika on aikaa, johon ei sisälly koulua tai muita vastaavia velvollisuuksia.

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa tarjotaan lapsille laadukas, osallistava, tasa-arvoinen ja turvallinen toimintaympäristö, josta vastaa ammattitaitoinen henkilöstö. Toiminnan näkökulmasta kuulluksi tulemisen artikla 12 koskee sekä yksittäistä lasta että koko ryhmää mm. sääntöjen suunnitteluun osallistuminen. Etenkin kiusaamisen ehkäisyssä ja syrjäytymisen torjunnassa on erittäin tärkeää huomioida lasten mielipiteitä. (Iivonen 2015, 371–376.) Aamu- ja iltapäivätoiminnassa lapset saavat itse vaikuttaa toiminnan sisältöihin ja valita toiminnat, joihin osallistuvat.

Yhdenvertaisuuteen sisältyvät kuntien käytännöt valintaperusteisiin, toimintamaksujen alennuksiin ja vapautuksiin liittyen. Tällä hetkellä aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädäntö ei velvoita kuntia sellaisiin toimenpiteisiin edellä mainituissa asioissa, jotta voitaisiin katsoa kaikilla lapsilla olevan yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan. Jyväskylässä tehtiin vuonna 2018 valtuustoaloite pienituloisten perheiden iltapäivätoiminnan toimintamaksujen alentamisesta, mikä johti Jyväskylässä lapsivaikutusten arviointiin toimintamaksujen näkökulmasta. Lapsivaikutusten arvioinnissa selvisi, että toimintamaksujen suuruus on joillekin este toimintaan osallistumiselle. Lapsivaikutusten arvioinnin pohjalta otettiin käyttöön maksuvapautus ja -puolituskäytänteet. (Räty, Vuolle-Oranen & Välimäki 2017, 12.)

Blogikirjoituksessa ”Lapsen oikeuksien viikko Jälkkärissä” <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen/lapsen-oikeuksien-viikko-jalkkarissa> (Virtakallio 18.11.2022) on kuvattu lapsen oikeuksien toteutumista Jälkkärissä.

2.2 Aamu- ja iltapäivätoiminnan vaikutukset lasten hyvinvointiin

Lapsen hyvinvointi muodostuu yksilön fyysisten, psyykkisten, sosiaalisten ja materiaalistien tarpeiden huomioimisesta, jota voidaan mitata sekä objektiivisesti että subjektiivisesti (Minkkinen 2015, 25). Fyysinen hyvinvointi muodostuu terveydestä ja fyysisestä toimintakyvystä. Psyykkinen hyvinvointi pitää sisällään lapsen oman tunteen tyytyväisyydestään elämäänsä. Sosiaalinen hyvinvointi muodostuu turvallisista vuorovaikutussuhteista. Materiaalista hyvinvointia kuvaa perheen taloudellinen tilanne, joka turvaa lapselle riittävän ravinnon, asumisen, vaatteet ja harrastukset. (Minkkinen 2015, 61–62).

Aamu- ja iltapäivätoiminta tukee lapsen hyvinvointia, tunne-elämää ja sosiaalista kehitystä. Toiminnassa keskeistä on jokaisen lapsen osallisuuden tunne, kuuluminen ryhmään ja sitä kautta kavereiden tukeminen. (Opetushallitus 2011, 9.) Perheen taloudellinen tilanne saattaa olla este toimintaan osallistumiselle ja näin vaikuttaa lapsen kokonaisyhyvinvointia heikentävästi.

Tutkimukset ovat nostaneet esille aamu- ja iltapäivätoiminnan psykososiaaliset vaikutukset. Tutkimusten perusteella on todettu, että aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvilla lapsilla on vähemmän sosiaaliin tilanteisiin liittyvää ahdistusta. Tutkimus korostaa ohjatun toiminnan sekä aikuis- ja kavereiden merkitystä ahdistus- ja masennusoireiden vähenemisessä. (Metsäpelto, Pulkkinen & Tolvanen 2010, 25, 381–398.)

Curtis, Kennewell, Luddy, Maher ja Virgara (2022, 2–9) tutkimuksen mukaan iltapäivätoimintaan osallistuminen kehittää niin kognitiivisia kuin sosiaalisia taitoja. Iltapäivätoiminnassa liikkuminen, läksyjen teko ja lukeminen sekä ajanvietto kavereiden kanssa vahvistavat lasten hyvinvointia. Hyvinvoinnin vahvistuminen korostui erityisesti heikosta sosioekonomisesta taustasta tulevien lasten kohdalla.

Liikkumista osana lapsen hyvinvointia käsitellään blogikirjoituksessa ”Jälkkäri -toiminta osana lasten liikunnallisen elämäntavan edistämisen kokonaisuutta” <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen/jalkkari-toiminta-osana-lasten-liikunnallisen-elamantavan-ed>. (Vuolle-Oranen 2.11.2022). Ulkoilu ja liikkuminen ovat tärkeä osa lapsen Jälkkäripäivää. Jyväskylän kaupungin toimintasuunnitelmaan on kirjattu vähintään tunti ulkoilua ja liikkumista päivässä. Lasten liikkuminen ja ulkoilu Jälkkäripäivän aikana voi olla omaehtoista tai ohjattua, ja sen sisällön suunnittelussa tulisi huomioida lasten toiveita. (Jyväskylän kaupunki 2015, 5).

2.3 Aamu- ja iltapäivätoiminnalla vähennetään lasten yksinäisyyttä

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet (Opetushallitus 2011, 6) korostavat toiminnan merkitystä lasten yksinäisen ajan vähentämisessä ja yhdessäoloa turvallisen aikuisen kanssa. Toiminnassa korostuu onnistumisen kokemukset kiirettömässä ja turvallisessa ilmapiirissä. Jokaiselle lapselle on tärkeää kokea olevansa arvostettu ja hyväksyty.

Junttilan (2015, 18) mukaan yksinäisyys on aina henkilön itsensä subjektiivinen kokemus, jolloin ihminen tuntee puutteita omissa sosiaalisissa suhteissaan. Sosiaalisten suhteiden puute voi olla laadullista ja määrällistä. Lapsi voi myös nauttia yksin olosta, jolloin hän ei yksin ollessaan tunne yksinäi-

syttä. Sen sijaan yksinäisyys, joka ei ole oma valinta, on kokemuksena aina ahdistava ja epämiellyttävä. Yksinäisyyteen liittyvä paha olo on niin voimakas tunne, että se voi pahimmillaan estää elämästä normaalia elämää. Yksinäisyydessä pahinta on ulkopuolisuuden tunne. (Junttila 2015, 30–31.)

Lempinen yms. (2018, 171–179) julkaisussa *Loneliness and friendships among eight-year-old children: time-trends over a 24-year period*, kuvataan miten lapsena koettu yksinäisyys vaikuttaa aikuisiässä selviytymiseen. Tutkimus korostaa varhaisten kouluvuosien merkitystä kaverisuhteissa ja vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen mukaan lapsuudessa koettu yksinäisyys vaikuttaa monin tavoin haitallisesti hyvinvointiin ja mielenterveyteen myöhemmässä elämässä. Juuri näihin haittoihin pystytään vastaamaan ennaltaehkäisevästi aamu- ja iltapäivätoiminnassa.

Aamu- ja iltapäivätoiminta on käynnistynyt Jyväskylässä vuonna 1998, ja koko toiminta-ajan lasten kokemuksissa on korostunut ryhmään kuulumisen ja ohjatun toiminnan merkitys. Blogikirjoituksessa ”Entisten jälkkäriäisten muistelmia iltapäivätoiminnasta” <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/entisten-jalkkarilaisten-muistelmia-iltapaivatoiminnasta> (Virtakallio 4.10.2022) kuvataan lasten kokemuksia ennen ja kommentoissa on nykyisten jälkkäriäisten mielteitä.

2.4 Kaverisuhteet ja harrastaminen osana aamu- ja iltapäivätoimintaa

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa (Opetushallitus 2011, 9) määritellään toiminnan tavoitteeksi hyvinvoinnin, tunne-elämän ja sosiaalisen kehityksen tukeminen. Lapset tarvitsevat kaveripiirin hyväksynnän ja tunteen ryhmään kuulumisesta. Toiminta tukee lasten harrastuneisuutta ja tutustuttaa mahdollisuuksien mukaan erilaisiin vapaa-ajan harrastuksiin.

Kavereiden merkitys korostuu kouluiässä, jolloin lapsi elää sosiaalisen kehittymisen ja itsenäistymisen kautta. Lapselle on tärkeää tuntee kuuluvansa joukkoon. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä suurempi merkitys kavereilla on hänen sosiaaliselle kehitykselleen. (Jarasto & Sinervo 1998, 116.)

Kaverisuhteet näyttäytyvät tärkeässä roolissa lasten harrastuksissa sekä aamu- ja iltapäivätoiminnassa, jotka ovat lasten vapaa-aikaa. Lapset kokevat vapaa-ajan harrastuksineen mukavammaksi ja merkityksellisemmäksi, mikäli siihen kuuluu kavereita. Iltapäivät ovatkin lapsille luonnollisesti kaveriaikaa, ja kaikki lapsen elämän tärkeät osa-alueet tuntuvat linkittyvän kaverisuhteisiin. (Strandell 2012, 69.)

Lehdon ja Eskelisen (2020, 1–14) artikkelissa *Playing makes it fun in out-of-school activities; Children's organised leisure*, kuvataan empiiriseen tutkimukseen perustuvaa iltapäivätoiminnan sisältöä ja sen mielekkyyttä lasten kokemusten valossa. Tutkimuksessa käytettiin visuaalista tutkimusmenetelmää, mielipuuhiin ja toimintaympäristön valokuvausta lasten toimesta sekä keskustelua lasten kanssa valokuvien perustuen. Lapset kuvaavat mielellään asioita, jotka ovat heille merkityksellisiä. Lapset kertoivat, että tärkeintä heille on vapaa leikki kavereiden kanssa ja he arvostivat mahdollisuuttaan vaikuttaa ohjatun toiminnan sisältöihin. Lapset toivoivat myös enemmän mahdollisuuksia seikkailu koulun alueen ulkopuolella.

Opetushallitus (2018, 12) asetti kehittämistyöryhmän arvioimaan aamu- ja iltapäivätoiminnan tilaa ja kehittämistarpeita. Tulosten mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnassa lapsille on luotu sosiaalisia suhteita mahdollistava ympäristö. Lapset kokivat, että heidän ajatuksiaan arvostetaan ja heistä välitetään sekä ryhmän muiden lasten että ohjaajien tahoilta. Tytöt viihtyivät toiminnassa poikia paremmin, heidän oli helpompi päästä leikkeihin mukaan ja he kokivat, että muut ryhmäläiset välittivät heistä.

Jo aiemmin mainitun Jyväskylän valtuustoaloitteen pohjalta tehdyssä lapsivaikutusten arvioinnissa (Räty ym. 2017, 9) tarkasteltiin aamu- ja iltapäivätoimintaa myös harrastamisen näkökulmasta. Lapsivaikutusten pohjaksi tehtiin kysely, jonka perusteella selvisi, että pienten lasten kohdalla aamu- ja iltapäivätoiminta koetaan harrastuksena. Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteisiin on kirjattu sisällöt, joita toteutetaan toiminnassa harrastuskerhomaisesti. Toiminta koostuu kokonaisuuksista, jotka sisältävät kasvua ja kehitystä tukevaa luovaa toimintaa, leikkiä ja vuorovaikutusta, liikuntaa ja ulkoilua, kädentaitoja ja askartelua sekä kulttuurista identiteettiä vahvistavaa toimintaa. Laadukas toiminta sisältää monipuolisesti kootun eheän kokonaisuuden. (Opetushallitus 2011, 12.)

Blogikirjoituksessa ”Jälkkärin toimintakausi tyytyväisyyskyselyjen valossa” <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/jalkkarin-toimintakausi-tyytyvaisyyssykyse> (Vuolle-Oranen 30.8.2021) pohditaan kavereiden merkitystä ja toiminnan sisältöjä Jyväskylän kaupungin keväällä 2021 toteutettuun lasten ja huoltajien tyytyväisyyskyselyn tuloksiin peilaten. Kyselyssä ei eritelty sukupuolta, joten tyttöjen ja poikien eroavuuksia ei voida analysoida ja verrata Opetushallituksen kehittämistyöryhmän teettämän kyselyn tuloksiin.

3 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen on sekä kansainvälisesti että valtakunnallisesti noussut strategiseksi kehittämiskohteeksi. Esimerkiksi Islanti on luonut mallin, jossa koko valtio on sitoutunut laajoihin toimenpiteisiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tarkemmin Islannin malliin voi tutustua Blogikirjoituksessa ”Kuinka Islanti on lähtenyt edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia?” <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/kuinka-islannissa-on-lahdetty-edistamaan-lasten-ja-nuorten-h>. (Vuolle-Oranen 9.11.2022).

Valtakunnallisella tasolla on valmisteltu kansallinen lapsistrategia, tavoitteena on lasten oikeuksia kunnioittava yhteiskunta. Lapsistrategiaan on kirjattu lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen nykytila sekä keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet niiden edistämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut keväällä 2020 työryhmän, jonka tehtävänä on vahvistaa lapsen oikeuksia sekä perheiden hyvinvointia koronaepidemian jälkihoidossa. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2021.)

Jyväskylän kaupungin helmikuussa 2022 päivitetyn kaupunkistrategian missiona on edistää kunta-laisten hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä (Jyväskylän kaupunki 2022). Kaupunkistrategia on myös kehittämistyömme pohjana, ja keskeisin tavoite on lisätä lasten hyvinvointia Jälkkäri-toiminnassa.

Kehittämistyö koostuu kehittämissuunnitelman kokonaisuudesta, joka käsittää palvelulupauksen, ohjaajien oppaan, perehdytyskansion ja kunnan toimintasuunnitelman päivityksen sekä vastuuhjaajien hyvinvointiaamut. Kehittämissuunnitelma tuo Jyväskylän aamu- ja iltapäivätoimintaan selkeän taustatuen laadukkaan toiminnan toteuttamiseen lasten hyvinvoinnin näkökulmasta. Tutkimuskysymyksenä tässä kehittämistyön kokonaisuudessa on ”Miten aamu- ja iltapäivätoiminnalla voidaan tukea lapsen hyvinvointia?”.

3.1 Osallisuus osana tutkimuksellista kehittämistyötä

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa korostuu kehittämisprosessin lisäksi toimijoiden osallisuus ja uuden tiedon tuottaminen. Kehittämisprosessia voidaan tarpeen mukaan muuttaa ja suunnata uudelleen, koska prosessille ominaista on tietynlainen ennakoimattomuus. Kehittämistoiminta etenee vaihe vaiheelta toiminnan perustelusta ja organisoinnista varsinaiseen toteutukseen, analysointiin ja arviointiin. Osallistavalla kehittämisellä pyritään muutokseen, joka tapahtuu aidossa dialogissa kehittäjän ja käytännön toimijoiden kanssa. Tutkimustietoa hyödynnetään arvioitaessa tutkimustoiminnan vaikutuksia ja sitä kautta luodaan uusia toimintamalleja. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa pyritään huolelliseen toiminnan dokumentointiin eli tutkimuksellisen aineiston tuottamiseen. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tutkimus palvelee kehittämistä, ja lähtökohtana tutkivalle työtölle on osallistava tutkimus. (Toikko & Rantanen 2009, 10–11,156–159,163.)

Työmenetelmänä kehittämissuunnitelman laatimisessa on käytetty tutkimuksellista kehittämistoimintaa ja raportissa kokonaisuudesta käytetään käsitettä kehittämistyö tai tutkimuksellinen kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelman prosessissa mahdollistettiin kaikkien toiminnassa mukana olevien viiteryhmiä osallistuminen, joita olivat lapset, huoltajat, ohjaajat ja palveluntuottajat. Prosessin keskeiseksi laatu- ja vaikuttavuusnäkemyksi nousi uuden toimintamallin eli palvelulupausten laadinta ja niiden jalkauttaminen. Palvelulupausten nähtiin kehittämisen kannalta niin merkityksellisenä, että ohjaajat veloitettiin osallistumaan palvelulupaustekoulutuksiin.

Tutkimuksellisen kehittämistyön teoreettinen viitekehys muodostuu aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvien ikäryhmien hyvinvoinnin määrittelystä ja tarpeista. Teoreettisen viitekehysten laatimisessa käytettiin jo aiemmin tehtyjä sekä ajankohtaisia aiheeseen liittyviä tutkimuksia, toimenpide- ja palveluideoita ja lapsivaikutusten arviointoja, jotka osoittivat aamu- ja iltapäivätoiminnan merkitystä lasten hyvinvoinnin edistäjänä.

Tiedonkeruumenetelmänä tutkimuksellisessa kehittämistyössä oli laaja asiakaskysely toiminnassa oleville jälkkäriäisille ja heidän huoltajilleen. Kysely toteutettiin sähköisellä Zef-arviointityökalulla ja ajankohta oli maaliskuussa 2021 ja tulokset esiteltiin sivistyslautakunnalle kesäkuussa 2021. Kyselyn avulla kartoitettiin huoltajien näkemyksiä Jälkkäri-toiminnan merkityksestä lasten hyvinvointiin ja tuloksia hyödynnettiin palvelulupausten laatimisvaiheessa. Palvelulupausten valmistuttua helmikuussa 2022 ohjaajat arvioivat omaa sitoutuneisuuttaan palvelulupaustekoulutuksiin Zef -arviointityökalun avulla.

Kehittämissuunnitelman raportointi on toteutettu blogipohjaisena Peda.net-sivustolla ”Hyvinvoiva jälkkäriäinen” -blogissa <https://peda.net/jyvaskyla/aji>, jossa seurataan Jälkkäriin elämää eri näkökulmista (Virtakallio & Vuolle-Oranen 2021–2022). Kaikki blogikirjoitusten teemat liittyvät kehittämistyön sisältöihin. Blogia on ollut mahdollista kommentoida verkossa tai lähettämällä sähköpostia kehittämistyön tekijöille. Blogiin on voinut kertoa omia kokemuksia ja esittää kehittämistyötä tukevia toimenpide- ja palveluideoita. Blogien kommentteihin on vastattu kehittämistyön näkökulmasta Peda.net-sivuilla. Blogia on mainostettu sosiaalisen median kanavilla sekä yhteistyöverkostoissa.

3.2 Kehittämissuunnitelman kokonaisuus

Kehittämissuunnitelmaan on sisällytetty kehittämistoimenpiteitä, jotka kaikki kohdistuvat jälkkäriäisten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäämiseen. Kehittämissuunnitelma on kirjattu Jyväskylän kaupungin hyvinvointisuunnitelmaan, ja sitä päivitetään kaupunkistrategian mukaisesti.

Kehittämissuunnitelman ydin muodostuu palvelulupaustekoulutuksista. Palvelulupausten avulla luodaan pohja mahdollisimman tasalaatuiselle aamu- ja iltapäivätoiminnalle Jyväskylän kaupungissa palveluntuottajasta riippumatta. Palvelulupaustekoulutukset ovat sopimuksia, joihin jokainen toimija ja toiminnassa työskentelevä ohjaaja voi sitoutua. Palvelulupausten toteutumista seurataan ja arvioidaan vuosittain.

Jyväskylän kaupungin toimintasuunnitelma ja ohjaajien perehdytyskansio päivitetään keväällä 2023 vastaamaan kehittämissuunnitelman mukaisia toimenpiteitä. Tällöin laaditaan myös ohjaajien opas, joka sisältää kaikkien ryhmien näkökulmasta tärkeää käytännön tietoa arkeen sekä palvelulupausten toteuttamiseen.

Vastuuohjaajien hyvinvointiaamujen tavoitteena on ollut lisätä vastuuohjaajien kohtaamisia ja luoda tilaisuuksia eri ryhmien ohjaajien väliselle ajatusten vaihdolle. Lisäksi on pyritty lisäämään tietoutta hyvinvoinnista ja herätelty pohtimaan teeman mukaisia asioita henkilökohtaisesti. Blogikirjoituksessa vastuuohjaajien hyvinvointiaamut osana jälkkäriäisten hyvinvointia (Virtakallio 8.6.2021) <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/vastuuohjaajien-hyvinvointiaamut-osana-j> avataan aamujen tavoitteita ja sisältöjä.

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Kehittämistyö on aloitettu tammikuussa 2021. Sen raportoinnin pohjalla on ollut Hyvinvoiva jälkkärläinen -blogi, jota on kirjoitettu koko prosessin ajan. Tässä luvussa avataan aikajärjestyksessä kehittämistyön toimenpiteitä.

4.1 Vastuuohjaajien hyvinvointiaamut

Vastuuohjaajien hyvinvointiaamut aloitettiin keväällä 2021. Kaikille vastuuohjaajille lähetettiin Teams-kutsu. Kolmella ensimmäisellä kerralla oli hyvinvointiin liittyviä luentoja, joissa aiheina oli ruokavalion merkitys jaksamiseen, liikunta on lääke sekä uni ja palautuminen. Kolmannella kerralla oli lisäksi hyvinvoiva vastuuohjaaja -kokonaisuuden suunnittelua. Ohjaajien toiveista koostettiin kokonaisuus, jota käytettiin tulevien aamujen teemoissa ja koulutusten sisällönsuunnittelussa. Ohjaajien toiveissa näkyi selkeästi käyttämämme menetelmät, joita olivat 1) työn ilo ja innovatiivinen ajattelu – uskalletaan rohkeasti muuttaa työn tekemisen tapoja 2) hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuus – kaikki vaikuttaa kaikkien ja 3) uudet hyvät käytännöt pandemian aikana. Ohjaajien vastauksissa korostui vertaistuen merkityksellisyys ja avoimuus ottaa vastaan toisten uusia ideoita.

Syksyllä 2021 järjestettiin kaksi vastuuohjaajien hyvinvointiaamua, joista ensimmäisessä teemana oli ”Miten edistää lasten kokonaisyhyvinvointia Jälkkärisissä?”. Alustus koostettiin lasten kokonaisyhyvinvointiin liittyen ja esille nostettiin tutkimustuloksia aamu- ja iltapäivätoiminnan merkityksestä lasten hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Lasten kokonaisyhyvinvointia peilattiin keväällä 2021 lapsille ja huoltajille toteutetun tyytyväisyyskyselyn tuloksiin. Hyvinvointiaamussa oli mukana Kokkolan, Lahden ja Oulun aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajia ja koordinaattoreita.

Syksyn 2021 toisessa hyvinvointiaamussa Barona-työkykypalvelujen työkykyvalmentaja Milla Hartikainen alusti aiheesta työkokeilija työkaverina aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Työmenetelmänä käytettiin yhteiskehittämisen mallia, jossa toimittiin vastavuoroisesti Savonian opiskelijatiimin jäsenten kautta toistemme konteksteissa asiantuntijoina.

Maaliskuussa 2022 liikuntapääkaupungin projektipäällikkö Jon Salminen piti alustuksen aiheesta ”Liikuntasuosikset ja liikunnan merkitys lasten kokonaisyhyvinvoinnin näkökulmasta”. Huhtikuussa pedagoginen asiantuntija Taru Kivijärvi luennoi leikin merkityksestä lapselle. Toukokuinen luontokasvatusaamu jouduttiin perumaan vähäisen osallistujamäärän vuoksi.

Syksyllä 2022 järjestettiin koulutusmuotoisena vastuuohjaaja-aamuja, joissa aiheena oli palvelulu-paukset ja niiden jalkauttaminen ryhmiin.

Vastuuohjaajien aamut koostuivat asiantuntijoiden alustuksista, joiden jälkeen toteutettiin keskusteluja pienryhmissä. Pienryhmien koosteet käytiin vielä kaikkien kanssa yhdessä läpi ja keskusteltiin niissä nousseista asioista tai kehittämiskohteista. Ryhmäkeskustelujen tulokset koottiin Flinga -verkkoineille.

Blogikirjoituksessa ”Vastuuohjaajien kokemuksia hyvinvointiaamuista” (Virtakallio 4.10.2022) <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/vastuuohjaajien-kokemuksia-hyvinvointiaamuista> ohjaajat kertovat mielipiteitään sisällöistä ja niiden merkityksellisyydestä.

4.2 Palvelulupaukset

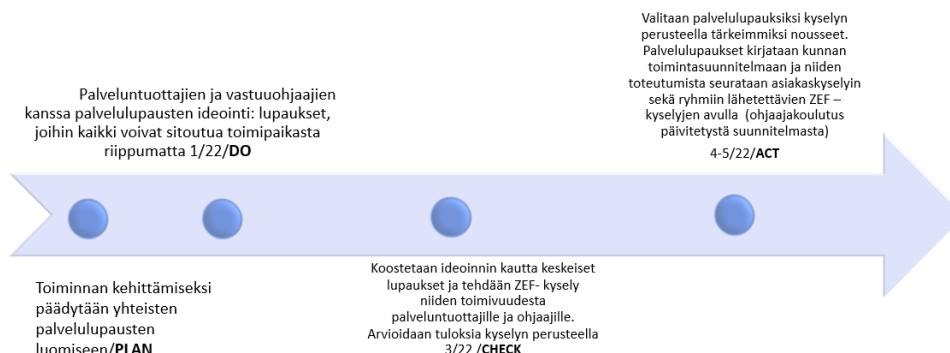
Jyväskylässä kehittämistyöhön liittyvien palvelulupausten valmistelu käynnistyi osallistamalla palveluntuottajat ja vastuuohjaajat pohtimaan aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädäntöön, perusteisiin ja kunnan toimintasuunnitelmaan perustuvia palvelulupauksia, joihin kaikki ohjaajat toimipaikasta riippumatta voivat sitoutua. Tämän työskentelyn pohjalta tiivistettiin palvelulupausten kooste, joka sisälsi alla olevat kokonaisuudet:

- Kaikille lapsille tarjotaan turvallista Jälkkäri -toimintaa, jota ohjaavat luotettavat ja ammattitaitoiset ohjaajat hyväksyvässä ilmapiirissä.
- Kaikissa Jälkkäreissä on yhteisesti laaditut säännöt, jotka osaltaan lisäävät turvallisuutta.
- Jokainen lapsi tulee päivittäin huomatuksi ja on arvokas.
- Toiminta on lapsilähtöistä, lasten toiveita kuullaan toiminnan sisältöjen suunnittelussa sekä toteutuksessa.
- Toiminnassa kiinnitetään huomiota ryhmäytymiseen sekä vahvistetaan kaverisuhteiden syntymistä
- Jokaiseen Jälkkäri -päivään sisältyy ulkoilua ja liikkumista
- Iltapäivässä on ohjattu/ohjattuja toimintasisältöjä.
- Lapsille taataan mahdollisuus vapaaseen leikkiin.
- Ohjaajat kannustavat ja tukevat lapsia läksyjen teossa.
- Jälkkäriissä puututaan välittömästi kiusaamistilanteisiin ja ne selvitetään yhdessä lasten kanssa.
- Sitoudumme arvostamaan ja avoimeen yhteistyöhön kotien ja koulujen kanssa.

Seuraava vaihe oli arvioida palvelulupauksiin sitoutuneisuutta. Tätä varten luotiin sähköisellä ZEF-arviointityökalulla kysely, joka oli avoinna 17.2-25.2.2022. Palvelulupauksia kävi tänä aikana arvioimassa 100 vastaajaa, ja vastauksia saatiin sekä palveluntuottajilta että ohjaajilta. Palvelulupauksia arvioitiin liukukytkimellä, jossa ääripäinä oli täysin samaa mieltä tai täysin eri mieltä. Jokaiseen palvelulupaukseen sai antaa myös kommentin ja niitä kertyi noin 30 per palvelulupaus. Kaikkiin palvelulupauksiin oltiin valmiita sitoutumaan, mutta eniten hajontaa herättivät yhteiset säännöt ja ryhmäytyminen sekä kaverisuhteiden vahvistaminen. Vähiten hajontaa oli päivittäisen ulkoilun ja liikunnan palvelulupauksessa sekä kiusaamistilanteisiin puuttumisessa. Palvelulupauksista valittiin viisi, joiden nähtiin toteutuvan heikommin ja ne nostettiin lukuvuoden 2022–2023 kehittämiskohteiksi. Palvelulupausten jalkautumista seurataan huhtikuussa 2023 toimipisteisiin lähetettävällä arviointityökalulla, jossa jokainen piste arvioi palvelulupausten toteutumista, toteutumattomuutta ja kehittämistä ryhmän näkökulmasta. Lisäksi huoltajat ja lapset pääsevät arvioimaan toimintaa palvelulupauksiin peilausten asiakaskyselyssä huhtikuussa 2023.

Palvelulupausten laadinnassa käytettiin PCDA-syklin mukaista prosessin kehittämistä. PCDA-syklin (plan, do, check, act) avulla projektia suunnitellaan, kokeillaan, tutkitaan ja päätetään, otetaanko se käyttöön. Suunnitteluvaiheessa mietitään, mitä odotuksia projektille on ja mitä tulisi tapahtua sekä mitä mittaristoja käytetään. Projektin toteutusvaiheessa saadaan lisätietoa määritellylle tehtävänannolle. Seuraavassa vaiheessa tutkitaan toteutusvaiheessa saatuja tuloksia ja vastaavatko ne odotuksia. Viimeisessä vaiheessa arvioidaan, otetaanko muutos käytäntöön ja miten sitä lähdetään jalkauttamaan. (Torkkola 2015, 24–26.)

Jyväskylässä PCDA -syklin mukaiset vaiheet toteutuivat prosessissa seuraavasti:

Blogikirjoituksessa ”Palvelulupaukset Jälkkäri-toiminnan laadukkuuden raamina” (Vuolle-Oranen 30.9.2022) <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/palvelulupaukset-jalkkari-toiminnan-laadukkuuden-raamina> kuvataan palvelulupausten prosessin vaiheet ja niiden toteutuminen.

4.3 Toimintasuunnitelman ja perehdytyskansion päivittäminen sekä ohjaajien opas

Aamu- ja iltapäivätoiminnan keskeiset periaatteet määritellään perusopetuslain (Perusopetuslaki 628/1998) luvussa 8a. Perusopetuslain mukaisesti lakisäätöistä aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävien kuntien tulee laatia toimintaa varten toimintasuunnitelma. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa luvussa 5.3 (Opetushallitus 2011, 21) on ohjeistettu kunnan toimintasuunnitelman sisällöistä.

Jyväskylän kaupungin toistaiseksi voimassa oleva toimintasuunnitelma on hyväksytty vuonna 2013. Keväällä 2023 toimintasuunnitelma tullaan päivittämään. Tässä yhteydessä lisätään palvelulupaukset sekä vaativan erityisen tuen aamu- ja iltapäivätoiminnan muutokset, jotka liittyvät hyvinvointialueiden palveluprosessimuutoksiin.

Myös perehdytyskansio päivitetään tässä vaiheessa vastaamaan kehittämissuunnitelman tavoitteita. Perehdytyskansiossa on keskeiset aamu- ja iltapäivätoimintaa ohjaavat asiakirjat sekä Jyväskylän palvelulupaukset. Lisäksi perehdytyskansiossa löytyy mm. päivittäin tarvittavia yhteistietoja, vakuutusasioita, lääkehoitosuunnitelma ja yhteisiä lomakkeita.

Osaksi perehdytyskansiota luodaan ohjaajien opas, joka palvelee ohjaajia päivittäisessä arjessa. Ohjaajien oppaasta löytyy tietoa työpäivän aikaisista käytänteistä, toimipisteestä ja työsuhteeseen liittyvistä asioista.

5 KEHITTÄMISTYÖHÖN LIITTYVÄT EETTISET JA LUOTETTAVUUSKYSYMYKSET

Kehittämistyössämme sitoudumme noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ja sen loukkausepäilyjen käsittämisen ohjetta (TENK, 2012). Noudatamme opinnäytetyössämme yhteisiä suosituksia eettisestä ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesta opinnäytetyöprosessista, jotka on laadittu ammattikorkeakouluille (Arene ry, 2019).

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan eettisenä lähtökohtana on perusopetuksen arvopohja ja kehittämissuunnitelma perustuu siihen. Kehittämistyön luotettavuuden arviointi perustuu koko kehittämissuunnitelman prosessiin, aineiston keräämiseen, dokumentointiin ja analyysimenetelmiin. Myös tulosten julkaiseminen ja kehittämistoimenpiteiden jalkauttaminen edellyttää tarkkaa dokumentointia ja tietoa.

Kehittämistyössä on tehty jatkuvaa yhteistyötä tilaajan eli Jyväskylän kaupungin kanssa. Jyväskylän kaupungilla on oikeudet kehittämissuunnitelman aikana tuotettuun materiaaliin. Kehittämissuunnitelman tulosten julkaisusta on sovittu yhdessä ja lähes kaikki tuotettu materiaali on julkisessa jaossa ja näin käytettävissä aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluntuottajilla.

Kehittämistyössä on käytetty Jyväskylän kaupungin toimesta aineiston analysoinnissa tekoälyä, jonka luokittelemat tulokset eivät ole aina kvalideja. Kyselyt on toteutettu anonymisti, joten yksityisyyden suoja säilyy läpi koko prosessin. Tutkimusrekisterin tietojen säilytyksestä ja arkistoinnista on sovittu kehittämissuunnitelman tilaajan Jyväskylän kaupungin kanssa, ja sähköiset tutkimusaineistot tallennetaan ja säilytetään tiedolla johtamisen materiaalipankissa.

Kaikki blogitekstit ovat julkisia, mutta anonymoituja. Kommentoimaan pääsee vain kirjautuneena, mutta kommentit näkyvät kaikille kirjautuneen henkilön nimellä. Kaikilla ohjaajilla ei ole henkilökohtaisia Peda.net -tunnuksia ja tästä syystä ohjaajien kommentteja on kirjoitettu kehittämissuunnitelma-työntekijöiden tunnuksilla yhteisissä koulutusaamuissa.

6 POHDINTA

Kehittämistyön yhteiskunnallinen merkitys on tuoda esille aamu- ja iltapäivätoiminnan tehtävää lasten hyvinvoinnin tukijana ja näin vahvistaa entisestään toiminnan asemaa kuntien vakiintuneena palveluna. Koska aamu- ja iltapäivätoimintaan ei ole lapsilla subjektiivista oikeutta, kehittämistyömme voi toimia esim. päättäjille päätöksen teon tukimateriaalina, kun kunnassa päätetään aamu- ja iltapäivätoimintaan liittyvistä asioista. Tulevina vuosina kunnissa saattaa olla talouden tasapainotamistoimenpiteitä, jolloin aamu- ja iltapäivätoiminta tulee nähdä tärkeänä ennaltaehkäisevänä toimintana lasten hyvinvoinnin näkökulmasta. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen on kunnille valtionosuuden myötä edullisempää kuin korjaavatyö.

Kehittämistyömme alkutaipaleella aamu- ja iltapäivätoiminta oli valtakunnallisesta näkökulmasta katsottuna pysähtyneessä tilassa eli toimintaa ei ohjattu keskitetysti. Marraskuussa 2022 Opetushallitus kokosi aamu- ja iltapäivätoiminnan verkoston, joka alkaa nyt kokoontua säännöllisesti. Kunnat saivat ilmoittaa edustajansa verkostoon. Opetushallitus oli yllättynyt ilmoittautuneiden määrästä, joka kertoo osaltaan kuntien tarpeesta yhtenäistää aamu- ja iltapäivätoiminnan käytäntöjä ja jakaa jo olemassa olevia hyviä malleja.

Vastaavista lähtökohdista aloitimme oman kehittämistyömme Jyväskylässä. Kehittämistyömme tuotos eli kehittämissuunnitelma luo raameja Jälkkäri-toiminnalle sekä sitouttaa henkilöstöä kaikissa toimintapiteissä yhteiseen kehittämiseen. Tavoitteena oli tuottaa entistä laadukkaampaa ja tasalaatuaista lapsilähtöistä palvelua, jossa on keskiössä lasten hyvinvoinnin näkökulma.

Huoltajien tyytyväisyyskyselyyn perustuen kokeilimme pandemia-aikana Teams-linkin kautta etäaamutoimintaa, jonka avulla voimme vähentää lasten yksin viettämää aikaa. Palkkasimme kaksi ohjaajaa, jotka olivat aamuisin linjoilla klo 8–9.30. Parhaimmillaan aamuissa oli alle 10 lasta, mutta vähitellen toiminta hiipui kokonaan vähäisen lapsimäärän vuoksi. Etäaamut eivät selvästikään olleet lasten mielestä mielekäs tapa viettää aamuja ennen koulupäivän alkamista.

Valtakunnallisesti merkityksellisiä avauksia on tehty kehittämistyömme myötä vastuuohjaaja-aamuissa, joissa mukana on ollut myös muiden kuntien ohjaajia, koordinaattoreita ja muita erityisasiantuntijoita. Vastuuohjaaja-aamut ovat myös hyvä työkalu, mikäli on aihetta tiedottaa tai tuoda jokin uusi asia kaikkien vastuuohjaajien tietoon. Myös niiden koulutuksellinen näkökulma on ollut selkeästi ohjaajille tärkeää.

Hyvinvoiva jälkkäriäinen -blogia on mainostettu ja jaettu sosiaalisen median kanavissa, ja sen avulla saadaan näkyvyyttä aamu- ja iltapäivätoiminnalle sekä Jyväskylän että koko valtakunnan tasolla. Blogissa on käsitelty kehittämistyöhömmme liittyviä kokonaisuuksia, ja blogiteksteihin on voinut kommentoida kirjautumalla Peda.net -sivustolle. Valitettavasti kaikilla ohjaajilla ei ole henkilökohtaisia tunnuksia, mistä johtuu, että osa kommenteista on omillamme tai jonkun toisen ohjaajan tunnuksilla. Vastausaktiivisuus oli aluksi heikkoa, joten päädyimme antamaan osalle ohjaajista kotitehtäväksi muutaman blogin kommentoinnin, ja osa ohjaajista teki sen koulutuksen yhteydessä. Olemme

kommentoineen lopuksi itse kirjoittamaamme blogia vastauksiin peilaten eli blogien pohdinta löytyy kirjoitusten kommentteista ja on näin osa kehittämistyön raportointia.

Palvelulupausprosessi on edennyt suunnitelman mukaisesti, ja ohjaajia on koulutettu palvelulupaus-ten sisältöihin kahtena saman sisältöisenä kokonaisuutena. Koulutusaamuissa on pohdittu palvelulu-paus-ten toteutumista yhdessä muiden ohjaajien kanssa, ja vastuuhjaaja on saanut materiaalin nii-den jalkauttamiseen omaan ryhmäänsä. Ryhmät ovat kirjanneet blogiin näkemyksiään palvelulu-pauksista ja niiden toteutumishaasteista. Yllättävin tulos kehittämistyössä liittyi palvelulupauksiin ja niihin sitoutumiseen. Viimeisinä vuosina teemana on ollut mm. osallisuus ja liikkuminen. Näitä tee-moja koskeviin lupauksiin oltiin valmiita sitoutumaan kiitettävästi, mutta aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden keskeisimmät tavoitteet saivat heikoimmat arviot sitoutuneisuudessa. Tällaisia olivat esim. yhteiset säännöt, jokaisen lapsen huomioiminen, ryhmäytyminen ja kaverisuhteiden tukemi-nen sekä päivittäisten ohjattujen toimintasisältöjen tarjoaminen. Pandemia-aika vaikutti negatiivisti-esti juuri näiden asioiden edistämiseen Jälkkäri-toiminnassa, mutta tilanteen normalisoiduttua sii-hen ei enää voi vedota. Vähiten sitoutumista saaneet lupaukset ovat seuraavan vuoden painopiste-alueena, ja niitä lähdetään työstämään aktiivisesti ryhmissä. Palvelulupauksista teetettiin juliste, jota painatetaan jaettavaksi kaikkiin ryhmiin.

KUVA 1. Jälkkäriin palvelulupaukset (Kinnunen, 2023)

Prosessin seuraava vaihe on päivittää keväällä 2023 Jyväskylän kaupungin toimintasuunnitelma ja viedä sinne palvelulupaukset ja lukuvuoden 2023–2024 painotusalueet. Toimintasuunnitelman päivitys on viivästynyt, sillä hyvinvointialueiden ja vammaispalvelulain uudistuksen myötä vaativan erityisen oppilaiden aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen palvelurakenteeseen tulee muutoksia. Nämä muutokset vaikuttavat myös Jyväskylän kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan kokonaisuuteen. Myös syksyiset perehdytyskoulutukset uusille ohjaajille aloitetaan uudelleen kaupungin toimesta, sillä ohjaajilla on selkeästi puutteita aamu- ja iltapäivätoimintaa ohjaavien asiakirjojen sisältöjen hallinnassa.

LÄHTEET

Ammattikoulujen rehtorineuvosto Arene ry. 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisen suositukset 2019. Pdf-tiedosto. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTI-KORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>. Viitattu 25.1.2023.

City of Jyväskylä. After school activity Jälkkäri. Verkkojulkaisu. Päivitetty 30.3.2021. <https://www.jyvaskyla.fi/en/daycare-and-education/basic-education/after-school-activity-jalkkari>. Viitattu 7.3.2021.

City of Reykjavik 2022. The Leisure Card. Verkkojulkaisu. <https://reykjavik.is/en/fristundakortid>. Viitattu 20.6.2022.

City of Reykjavik 2018. Reykjavik City Education Policy 2030. Let our dreams come true. Verkkojulkaisu. <https://reykjavik.is/en/administration/governance/policies/education-policy-let>. Viitattu 20.6.2022.

Curtis, Rachel, Kennewell, Eliza, Luddy, Samuel, Maher Carol & Virgara, Rosa 2022. The relationships between school children's wellbeing, socio-economic disadvantage and after-school activities: a cross-sectional study. *BMC Pediatr* 22, 297 (2022). Julkaistu: 21.5.2022. <https://doi.org/10.1186/s12887-022-03322-1>. Viitattu 25.1.2023.

Eskelinen, Kristiina & Lehto, Satu 2020. Playing makes it fun ´in out-of-school activities; Children ´s organized leisure. Verkkojulkaisu. <https://doi.org/10.1177/0907568220923142>. Viitattu 25.1.2023.

Finnish National Board of Education. The Finnish model for leisure activities. Verkkojulkaisu. Päivitetty 23.6.2021. <https://harrastamisensuomenmalli.fi/en/>. Viitattu 20.6.2022.

Finnish National Board of Education 2011. National framework for before- and after-school activities in basic education 2011. Helsinki. Publications / Finnish National Board of Education, 2011:25.

Holappa, Arja-Sisko, Hyvönen, Sonja, Junttila, Niina, Kola-Torvinen, Pia & Palve-Kaunisto, Leena 2018. Aamu- ja iltapäivätoiminnan tila ja kehittämistarpeet. Aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämissuostyöryhmän raportti 2018. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2018:12. Pdf -tiedosto. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/aamu_ja_iltapaivatoiminnan_tila_ja_kehittamistarpeet.pdf. Viitattu 25.1.2023.

Iivonen, Esa 2017. Lapsen oikeuksien sopimus koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Lapsen oikeudet koulussa 2017. Hakalehto, Suvianna (toim.) Helsingin seudun kauppakamari. Hansaprint Oy.

Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä, 1998.

Junttila, Niina 2015. Kavereita nolla. Lasten ja nuorten yksinäisyys. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki, 2015.

Jyväskylän kaupunki. Harrastamisen Suomen malli (2021-). Verkkojulkaisu. Päivitetty 17.5.2022. <https://www.jyvaskyla.fi/talous-ja-strategia/hankkeet/harrastamisen-suomen-malli>. Viitattu 20.6.2022.

Jyväskylän kaupunki 2015. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma 1.8.2015 alkaen. Jyväskylä. Pdf-tiedosto. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/perehdytys/pl/t0:file/download/0caf53486dee1388d7a99a306e1ef5e447cb9705/Toimintasuunnitelma%20010815.pdf>. Viitattu 25.1.2023.

Jyväskylän kaupunki 2022. Kaupunkistrategia. Verkkojulkaisu. Päivitetty 10.6.2022 <https://www.jyvaskyla.fi/kaupunkistrategia>. Viitattu 25.1.2023.

Jyväskylän kaupunki 2021. Jyväskylä - UNICEF lapsiystävällinen kunta. Verkkojulkaisu. Päivitetty 18.5.2021. <https://www.jyvaskyla.fi/hankkeet/jyvaskyla-unicef-lapsiystavallinen-kunta>. Viitattu 25.1.2023.

Kinnunen, Juha-Matti 2023. Juliste: Jälkkärin palvelulupaukset. Tilaustyö. Jyväskylä 20.1.2023.

Lempinen, Lotta, Junntila, Niina & Sourander, Andre 2018. Loneliness and friendships among eight-year-old children: time-trends over a 24-year period. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* 59:2, 2018.

Metsäpelto, Riitta-Leena, Pulkkinen, Lea & Tolvanen, Asko. 2010. A school-based intervention program as a context for promoting socioemotional development in children. *European Journal of Psychology of Education* 25:2018.

Minkkinen, Jaana 2015. Lapsen hyvinvointimalli. Lasten emotionaalinen hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet alakoulussa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto 2015. Verkkojulkaisu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9822-0>. Viitattu 25.1.2023.

Opetushallitus 2011. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet 2011. Tampereen Yliopistopaino Oy, Tampere.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisusarja 2021:19. <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-suositukset/lasten-ja-nuorten-liikkumissuositus/>. Viitattu 28.10.2022.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus & Likes 2015. Opas matkalle Liikkuvaksi kouluksi. Verkkojulkaisu. Pdf -tiedosto. https://www.liikkuvakoulu.fi/sites/default/files/liikkuva_koulu_opas_web_0.pdf. Viitattu 28.10.2022.

Perusopetuslaki 1998/628. Aamu- ja iltapäivätoiminta 48 § 8. a luku. Verkkojulkaisu. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L8a>. Viitattu 25.1.2023.

Pulkkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä. PS-kustannus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Räty, Tanja, Vuolle-Oranen, Tella & Välimäki Sari 2017. Jyväskylän kaupunki. Vaikutusten ennakoarviointi. Lapsivaikutusten arviointi. Valtuustoaloite: Pienituloisten perheiden iltapäivätoiminnan toimintamaksujen alentaminen.pdf. Verkkojulkaisu. <https://www.jyvaskyla.fi/osallistu/osallisuus-paatoksenteossa/vaikutusten-ennakoarviointi>. Viitattu 25.1.2023.

Strandell, Harriet 2012. Lapset iltapäivätoiminnassa, koululaisten valvottu vapaa-aika. Tallinna: Raamatutrükikoda 2012.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Torkkola, Sari 2015. Lean asiantuntijatyön johtamisessa. Helsinki: Talentum Pro.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki. Pdf-tiedosto. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 25.1.2023.

Undervisnings- och kulturministeriet, Utbildningsstyrelsen & Likes 2015. Handboken om resan till en Skola i rörelse. Pdf -tiedosto. https://liikkuvakoulu.fi/sites/default/files/skolan-i-rorelse_handbok_web.pdf Viitattu 28.10.2022.

Valtioneuvosto 2021. Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. Verkkojulkaisu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>. Viitattu 25.1.2023.

Virtakallio, Päivi & Vuolle-Oranen, Tella 2021–2022. Peda.net Jyväskylä 2021. Hyvinvoiva jälkkäriäinen. Blogi. <https://peda.net/jyvaskyla/aji>.

Yhdistyneet kansakunnat 1989. Unicef. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Verkkojulkaisu. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>. Viitattu 25.1.2023.

Young, Emma 2017. How Iceland Got Teens to Say No to Drugs. The Atlantic. Verkkojulkaisu. Päivitetty 19.1.2017. <https://www.theatlantic.com/health/archive/2017/01/teens-drugs-iceland/513668/>. Viitattu 20.6.2022.

Kooste blogiteksteistä:

Virtakallio, Päivi 8.6.2021. Vastuuohjaajien hyvinvointiaamut osana jälkkäriäisten hyvinvointia. Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/vastuuohjaajien-hyvinvointiaamut-osana-j>. Viitattu 25.1.2023.

Virtakallio, Päivi 4.10.2021. Vastuuohjaajien kokemuksia hyvinvointiaamuista. Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/vastuuohjaajien-kokemuksia-hyvinvointiaamuista>. Viitattu 25.1.2023.

Virtakallio, Päivi 4.10.2022. Entisten jälkkäriäisten muistelmia iltapäivätoiminnasta. Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/entisten-jalkkarilaisten-muistelmia-iltapaivatoiminnasta>. Viitattu 25.1.2023.

Virtakallio, Päivi 18.11.2022. Lapsen oikeuksien viikko Jälkkärissä. Verkkojulkaisu <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen/lapsen-oikeuksien-viikko-jalkkarissa>. Viitattu 25.1.2023.

Virtakallio, Päivi ja Vuolle-Oranen, Tella 6.4.2012. Digitalisaatio Jälkkäri-toiminnassa. Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/digitalisaatio-jalkkari-toiminnassa>. Viitattu 25.1.2023.

Vuolle-Oranen, Tella 30.8.2021. Jälkkäriin toimintakausi tyytyväisyyskyselyjen valossa. Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/jalkkarin-toimintakausi-tyytyvaisyykse>. Viitattu 25.1.2023.

Vuolle-Oranen, Tella 30.9.2022. Palvelulupaukset Jälkkäri-toiminnan laadun raamina. Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/palvelulupaukset-jalkkari-toiminnan-laadun-raamina>. Viitattu 25.1.2023

Vuolle-Oranen, Tella 2.11.2022. Jälkkäri -toiminta osana lasten liikunnallisen elämäntavan edistämisen kokonaisuutta. Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen/jalkkari-toiminta-osana-lasten-liikunnallisen-elamantavan-ed>. Viitattu 25.1.2023.

Vuolle-Oranen, Tella 9.11.2022. Kuinka Islanti on lähtenyt edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia? Verkkojulkaisu. <https://peda.net/jyvaskyla/aji/hyvinvoiva-jalkkarilainen:showall/kuinka-islannissa-on-lahdetty-edistamaan-lasten-ja-nuorten-h>. Viitattu 25.1.2023.